

Vergaderjaar 2015–2016

34 313

Initiatiefnota van de leden Van Gerven, Grashoff en Koşer Kaya over wei voor de koe

Nr. 2

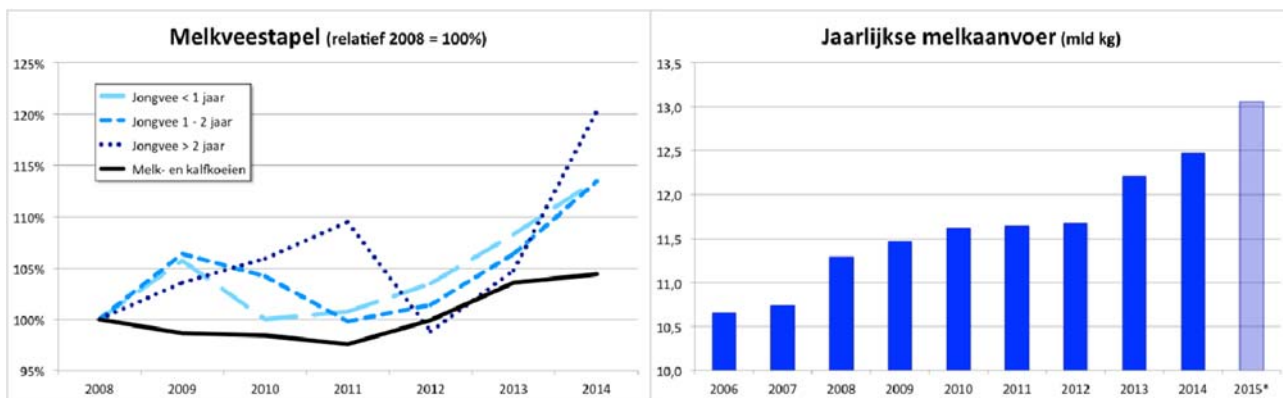
INITIATIEFNOTA

Inleiding

Steeds meer koeien verdwijnen permanent op stal. In 2001 liep nog 90% van de koeien in de wei. In 2013 was dit nog slechts 70%; één procent minder dan in 2011. Daarbij staan de koeien die wel buiten komen, steeds korter in de wei¹. De huidige situatie, met 30% van de koeien achter gesloten staldeuren, is volgens de initiatiefnemers onwenselijk. En de kans is reëel dat, zonder tegenmaatregelen, het aantal koeien op stal de komende jaren flink zal toenemen.

De melkveehouderij staat aan de vooravond van een schaa sprong. Door de afschaffing van het melkquotum per 1 april 2015 en door de nieuwe mestwetgeving zijn de poorten opengezet voor uitbreiding van de melkveehouderij. Het aantal melkkoeien in 2014 was met 1,61 miljoen het hoogste in tenminste vijftien jaar. Ten opzicht van 2013 was de groei weliswaar bescheiden met 0,8%. Maar in 2011 bedroeg het aantal melkkoeien nog 1,50 miljoen. De groei in drie jaar tijd was dus 7,3%. Bij de kalfjes bedroeg de groei in 2014 zelfs 6,5 procent in 1 jaar. Er zijn in 2014 totaal 1,34 miljoen kalfjes. In 2011 waren dit er 1,17 miljoen, een groei van 14,5% in drie jaar.

¹ CBS, C. van Bruggen 2005, Trends in beweiden en opstallen van melkkoeien en het effect op emissies naar lucht

CLM F. van der Schans 2015, op basis van CBS data

De melkproductie in 2011 bedroeg 11.641 miljoen kilo, in 2014 was dit opgelopen met 7,1% tot 12.468 miljoen kilo. De zuivelsector rekt op basis van informatie van hun leden en leveranciers, op een uitbreiding van de melkproductie van 20% richting 2020. Het risico is dat de melkveehouderij veel grootschaliger zal worden, haar grondgebonden karakter verliest en megastallen zullen verschijnen. De toenemende vraag vanuit China is een factor in de groei. Initiatiefnemers voorzien dat met de schaa sprong in de melkveehouderij, de weidegang verder terug zal lopen. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt: hoe groter het aantal koeien op de boerderij, hoe kleiner de kans op weidegang. Op bedrijven met 160 melkkoeien of meer, komt nog 42 procent van de melkkoeien in de wei. Dit is bij de melkveehouders met minder dan 40 melkkoeien nog ruim 93 procent. Vrijwillige initiatieven dragen op een positieve manier bij, maar zijn helaas onvoldoende gebleken. Immers, al 30% van de koeien staat nu permanent op stal. Met de deur voor schaalvergroting wagenwijd open, is de verwachting dat dit aantal gestaag zal toenemen en dat de grondgebondenheid van de melkveesector op losse schroeven komt te staan. Als we niet willen dat de melkveehouderij in een nieuwe bioindustrie verandert, moeten we nu ingrijpen. Daarom willen de initiatiefnemers dat weidegang wordt opgenomen in de Wet dieren en voorwaardelijk wordt gemaakt voor uitbreiding van melkveebedrijven.

Verschillende wetenschappelijke rapporten hebben aangetoond dat weidegang vele voordelen biedt boven opstallen; het is economisch voordeliger voor de boer, beter voor het dierenwelzijn en de diergezondheid, gunstiger qua arbeidsinzet, beter voor het imago en beter voor de weidevogels. Wageningen University and Research centre (WUR) concludeert zelfs dat weidegang onder vrijwel alle omstandigheden de boer economische voordelen biedt. Dit wordt bevestigd door Agrifirm en andere organisaties. De totale emissie van broeikasgassen is in bijna alle gevallen met weidegang gunstiger, aldus het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM). Opstallen kan voorts leiden tot 25% meer ammoniakemissie dan bij weidegang. Weidegang leidt tot minder sterfte, minder uierproblemen, minder vruchtbaarheidsproblemen en minder pootproblemen aldus dierenartsen en de Animal Science Group. Nederlandse burgers, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en boerenorganisaties onderschrijven het belang van weidegang. Juist vanwege het maatschappelijk belang, vinden de initiatiefnemers dat weidemelk een financiële plus verdient. Het is dan ook terecht dat melkfabrieken nu al een bonus geven voor weidemelk.

Beleidsmatig onderbouwing

Dierenwelzijn

Dat weidegang goed is voor dierenwelzijn omdat dieren dan natuurlijk gedrag kunnen vertonen, spreekt eigenlijk voor zich. Het wekt dan ook geen verbazing dat dit wordt bevestigd door experts en onderzoeken. Zo schrijft de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD)² dat koeien in de wei meer mogelijkheden hebben om hun natuurlijk gedrag te uiten en dat weidegang beter tegemoet komt aan de biologische behoeften van de koe. Ook hebben ze meer tijd voor het herkauwen, is de infectiedruk lager en versnelt weidegang het herstel van allerhande aandoeningen. De Animal Sciences Group³ (ASG) bevestigt dat gebrek aan of beperkte weidegang een grote vorm van ongerief is. Ook de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) concludeert dat angst en pijn door huisvesting het grootst is in ligboxstallen en het laagst bij weidegang.

Diergezondheid

Ook vanuit het oogpunt van diergezondheid biedt weidegang voordelen boven opstallen. Opstallen is een belangrijke oorzaak van pootproblemen zoals zoolbloedingen en stinkpoten bij koeien. Door de harde en bevulde vloeren ontstaan wondjes en infecties. EFSA concludeert⁴ dat pootgebreken het grootste welzijnsprobleem zijn in de melkveehouderij. Weidegang vermindert pootproblemen in hoge mate en de EFSA adviseert in haar rapport dan ook om weidegang toe te passen. Het andere belangrijke gezondheidsprobleem in de melkveehouderij is uierontsteking (mastitis). Dit is niet alleen zeer pijnlijk voor de koe, maar zorgt ook voor productieverlies voor de boer. Het is een veel voorkomende infectie. Jaarlijks krijgt 20%–25% van de melkkoeien zichtbare uierontsteking⁵. Ook de Animals Science Group⁶ constateert dat bij weidegang aanzienlijk minder uierontsteking voorkomt, waardoor minder antibiotica ter bestrijding van uierontsteking nodig zijn. Een nadeel van weidegang wordt overigens ook genoemd: koeien kunnen hittestress krijgen bij temperaturen boven de 25 graden. Daarom zijn bomen of andere bronnen van beschutting belangrijk. De EFSA⁷ constateert dat koeien die langdurig op stal blijven een verhoogd risico hebben op kreupelheid, klauwproblemen en uierontsteking. Kortom: zowel voor dierenwelzijn als voor diergezondheid valt weidegang veruit te verkiezen.

Milieu

De Nederlandse melkveehouderij is verantwoordelijk voor 41%⁸ van de broeikasgassen die door de Nederlandse landbouwsector wordt uitgestoten. Bij weidegang komen minder broeikasgassen vrij dan bij het permanent op stal houden van koeien. Het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) concludeert in «Broeikasgasemissies bij beweiding» dat het

² KNMvD nota Standpunt weidegang en huisvesting van melkvee in Nederland

³ Animal Sciences Group 2007, ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden – inventarisatie en prioritering en mogelijke oplossingsrichtingen

⁴ European Food and Safety Authority (EFSA), 2009. Scientific opinion on the overall effects of farming systems on dairy cow welfare and disease

⁵ Productschap Zuivel, 2006. Monitoring mastitismelkmonsters

⁶ Animal Sciences Group (ASG), 2005. Weidegang in beweging

⁷ European Food and Safety Authority (EFSA), 2009. Scientific opinion on the overall effects of farming systems on dairy cow welfare and disease

⁸ Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM), 2008. Prestaties, potenties en ambities; QuickScan landbouw en klimaat

toepassen van weidegang in veruit de meeste gevallen leidt tot een lagere uitstoot van broeikasgassen. Hierbij zijn de emissies van broeikasgassen zoals lachgas en methaan omgerekend naar CO₂-equivalenten. Slechts bij weidegang op veengronden met een hoge grondwaterstand is beweiding niet gunstiger.

Bij de analyse van «Weidegang en ammoniakemissie» van het project Proeftuin Natura 2000⁹ blijkt dat meer beweiding zorgt voor minder ammoniakemissie. De hoeveelheid ammoniak neemt significant af bij toename van het aantal uren in de wei. Hoe meer dagen en uren de koe in de wei staat, hoe minder ammoniak. Dat verschil kan oplopen tot 25% hogere emissie bij permanent opstallen.

Op andere milieugebieden zijn de effecten soms negatief en soms positief.¹⁰ Nitraatuitspoeling, lachgasemissie, stikstof- en fosforverliezen zijn bij weidegang vaak iets groter. Maar energieverbruik, ammoniak- en methaanemissie zijn lager bij weidegang.

Koeien die permanent of langdurig op stal staan eten meer krachtvoer en minder gras. Dit krachtvoer bestaat voor een belangrijk deel uit soja die wordt verbouwd in Zuid-Amerika. Deze teelt gaat ten koste van tropisch regenwoud waarvan nog steeds dagelijks grote stukken gekapt worden. Ook leidt deze teelt tot milieuvervuiling door pesticiden, een groot verlies aan biodiversiteit, sociale wantoestanden en het verjagen van kleine boeren en inheemse volken van hun land. Het tropisch regenwoud is de habitat met de grootste diversiteit aan planten- en diersoorten ter wereld.

Economisch

Weidemelk levert de boer een hogere prijs op bij de melkfabriek dan melk van stalkoeien. Maar los van deze meerprijs, blijkt uit verschillende rapporten¹¹ dat weidegang onder bijna alle omstandigheden meer inkomen oplevert voor de boer. Lagere loonkosten, minder aankoop van krachtvoer en minder mestafzetkosten zorgen ervoor dat weidegang een gunstig financieel plaatje oplevert. In 2005 constateerde de Wageningse Animal Sciences Group al dat weidegang economisch gunstig is. Aanvullend onderzoek in 2008 richtte zich op weidegang onder moeilijke omstandigheden: een kleine huiskavel, een hoge melkproductie per koe, een melkrobot en/of veel dieren. Maar ook onder deze uitdagende omstandigheden levert beweiding bijna altijd een gunstiger financieel plaatje op. Dit kan oplopen tot twee euro per honderd kilo melk. Onderzoek van de Wageningen Universiteit¹² onderschrijft het beeld «Weidegang blijkt in veel gevallen economisch perspectief te hebben, ook bij grotere en geautomatiseerde bedrijven» en «Op veel bedrijven is het inkomen door optimalisatie van de beweiding met € 10.000 te verhogen». Dit is exclusief weidemelkpremie. Een ander Wageningse rapport¹³ concludeert aan de hand van praktijkonderzoek dat weidegang zorgt voor meer inkomen. Daarbij is meer dagen per jaar en meer uren per dag weiden gunstiger dan minder: de kostprijs van 1 kilo melk kan hierdoor

⁹ Proeftuin Natura 2000, 2013. Weidegang en ammoniak, effect meer uren en/of meer dagen weiden

¹⁰ Animal Sciences Group (ASG), 2005. Weidegang in beweging
Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) 2007. Broeikasgasemissies bij beweiding
Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) 2009. Milieubalans 2009

¹¹ Animal Sciences Group (ASG), 2005. Weidegang in beweging
Animal Sciences Group (ASG), 2008. Weidegang onder moeilijke omstandigheden
Wageningen Universiteit, 2013. Economisch weiden

¹² Wageningen Universiteit, 2013. Economisch weiden

¹³ Wageningen Livestock Research, 2013. Proeftuin Natura 2000

1 cent dalen ten opzichte van korter beweiden. Vergeleken met permanent opstallen is beweiden 1,75 cent per liter goedkoper.

Weidegang in de wet

Initiatiefnemers willen dat weidegang tot norm wordt verheven. Weidegang heeft immers vele voordelen voor de koe, het milieu en de melkveehouder. Om de achteruitgang in het percentage weidende koeien te stoppen en te transformeren naar een groeiend aantal koeien met weidegang, willen de initiatiefnemers weidegang tot voorwaarde stellen voor uitbreiding van melkveehouderijen. Daartoe moet weidegang opgenomen worden in de Wet dieren, dan wel in een onderliggende algemene maatregel van bestuur (amvb).

Initiatiefnemers willen dat aan het artikel 2.2 van de Wet dieren (of aan een onderliggende amvb) wordt toegevoegd dat het natuurlijk gedrag van koeien niet dient te worden beperkt door het onthouden van de mogelijkheid tot weidegang. Uitgangspunt van de bestaande Wet dieren is reeds dat dieren hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen. In de wet is de intrinsieke waarde van het dier opgenomen. Bij de intrinsieke waarde hoort dat het natuurlijk gedrag van het dier niet belemmerd wordt. Natuurlijk gedrag van koeien is grazen en dus weidegang. Daarmee ligt de voorgestelde wijziging in het verlengde van de bestaande wet en past uitstekend in de systematiek.

De Wet dieren dient mede ter implementatie van een Europese richtlijn. De Wet dieren plus voorgestelde wijziging sluiten goed aan op deze Europese regelgeving. Punt 7 van de bijlage bij **Richtlijn 98/58/EG** inzake de bescherming van voor landbouwdoelen gehouden dieren luidt als volgt

«De bewegingsvrijheid die past bij het dier, met inachtneming van de soort en overeenkomstig de bestaande ervaring en de wetenschappelijke kennis, mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.»

[...]

Onder de Wet dieren valt het Besluit houders van dieren. Artikel 1.6 van dit besluit stelt dat:

1. *De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.*
2. *Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften*

Het onthouden van weidegang is, zoals hierboven betoogd nadelig voor het welzijn en de gezondheid van de koe en veroorzaakt onnodige stress en lijden. Daarbij dient het geen redelijk doel. Sterker: het brengt geeneens economisch voordeel. Het lijden is dus onnodig.

Bij de invoering van weidegang voor koeien in de Wet dieren, willen de initiatiefnemers bestaande melkveehouders waarbij weidegang niet mogelijk is, ontzien. Voor boeren met een klein huiskavel kan een uitzonderingsbepaling nader uitgewerkt worden waarbij koeien bij toerbeurt geweid kunnen worden en waarbij het aantal dagen uitgebreid wordt door het weideseizoen te verlengen. Voor bestaande gevallen waar helemaal geen weidegang mogelijk is kan ontheffing verleend worden. Deze ontheffingshouders komen niet meer in aanmerking voor nieuwe vergunningen voor uitbreidingen of verbouwingen, tenzij weidegang hiermee mogelijk wordt gemaakt. Deze voorwaarde betreft in principe alle koeien op het bedrijf. Wat betreft innovatieve concepten (zoals de vrijloopstal die nu in ontwikkeling is) kan te zijner tijd in overleg met de

Kamer overwogen worden om vrijstelling te verlenen mits zo'n concept qua dierenwelzijn en milieuprestaties tenminste gelijkwaardig scoort.

Onder weidegang wordt verstaan dat het melkvee in de periode van 1 april tot 1 oktober ten minste 120 dagen, minimaal zes uren per dag buiten in de wei is. Deze omschrijving volgt de gangbare definitie van weidegang en wordt gebruikt door de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO). Daarbij wordt het aantal koeien per hectare weidekavel, gemaximeerd op 8. Een bedrijf met meer dan 80 koeien en 10 hectare beweidbare grond, mag niet meer koeien nemen, tenzij er grond bij gekocht, gepacht of gehuurd wordt. De initiatiefnemers zijn van mening dat weidegang met een groter aantal koeien per hectare, niet volwaardig is.

Een grote meerderheid van de boeren ziet de koe liever in de wei. Dat is ook logisch want weidegang heeft zowel voor de boer als voor de koe vele voordelen. De melkveehouderij is een extensieve sector met een vriendelijke reputatie. De initiatiefnemers willen met dit voorstel de trend naar opstallen en schaalvergroting keren. Zelfs als maar een klein gedeelte van de boeren kiest voor permanent opstallen in megastallen, kunnen familiebedrijven weggeconcentreerd worden en komt de goede naam van de melkveesector in het geding. Om de reputatie van de sector, het dierenwelzijn van de koeien en het familiebedrijf te beschermen, moet nu ingegrepen worden. En niet pas als het kalf verdronken is.

Controle

Controle van weidegang is in principe niet ingewikkeld. Reeds nu is bekend bij de melk coöperaties welke toeleveranciers weidemelk leveren en welke niet. Daarbij is het voor een kenner goed te zien of een grasland deels wordt beweid of permanent wordt gemaaid. De NVWA kan controle hierop meenemen in reguliere controles.

Besispunt

- Het opnemen van weidegang in de Wet dieren. Aan het artikel 2.2 van de Wet dieren (danwel een onderliggende amvb) wordt toegevoegd dat het natuurlijk gedrag van koeien niet dient te worden beperkt door het onthouden van de mogelijkheid tot weidegang.

Financiële paragraaf

Dit voorstel behelst geen financiële consequenties voor de overheidsfinanciën.

Van Gerven
Grashoff
Koşer Kaya

Addendum

Artikel 1.3 van de huidige wet dieren:

Intrinsieke waarde

1. De intrinsieke waarde van het dier wordt erkend.
2. Onder erkenning van de intrinsieke waarde als bedoeld in het eerste lid wordt verstaan erkenning van de eigen waarde van dieren, zijnde wezens met gevoel. Bij het stellen van regels bij of krachtens deze wet, en het nemen van op die regels gebaseerde besluiten, wordt ten volle rekening gehouden met de gevolgen die deze regels of besluiten hebben voor deze intrinsieke waarde van het dier, onverminderd andere gerechtvaardigde belangen. Daarbij wordt er in elk geval in voorzien dat de inbreuk op de integriteit of het welzijn van dieren, verder dan redelijkerwijs noodzakelijk, wordt voorkomen en dat de zorg die de dieren redelijkerwijs behoeven is verzekerd.
3. Voor de toepassing van het tweede lid wordt tot de zorg die dieren redelijkerwijs behoeven in elk geval gerekend dat dieren zijn gevrijwaard van:
 - a. dorst, honger en onjuiste voeding;
 - b. fysiek en fysiologisch ongerief;
 - c. pijn, verwonding en ziektes;
 - d. angst en chronische stress;
 - e. beperking van hun natuurlijk gedrag;

voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd.

...

Artikel 2.2. Houden van dieren

...

10. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen voor het onderwerp, bedoeld in het negende lid, voor dieren of voor dieren behorende tot bepaalde diersoorten of diercategorieën, regels worden gesteld die betrekking hebben op onder meer:
 - a. een verbod op de aanwezigheid op of in de nabijheid van een bedrijf van bepaalde:
...
 - b. de ruimte of het terrein waar dieren worden gehouden
...
 - c. de wijze waarop dieren worden gehouden...

Artikel 1.6. uit het huidige besluit houders van dieren

Houders van dieren

1. De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.
2. Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften.